Lapsuuden rakentajat podcast 22: Joustava tuki

Joustava tuki

Tervetuloa kuuntelemaan Itlan Lapsuuden rakentajat podcastia helmikuun jakson aiheena on joustavasti tehostuvan tuen ketjut ja tutkittu tieto vaikuttavista tukimuodoista. Mitä niiden toteutuminen rehtorin ja koulun näkökulmasta vaatii ja miksi tutkimus ja käytäntö eivät aina kohtaa?

Keskustelemassa aiheesta ovat erityispedagogiikan professori Hannu Savolainen Itä-Suomen yliopistosta ja johtava rehtori Ville Laivamaa, Imatran Vuoksenniskan koulutuskeskuksesta. Hannu Savolainen tutkii suomalaiseen kasvatus- ja koulutusympäristöön soveltuvia käyttäytymisen tukimenetelmiä sekä inklusiivista opetusta, jota hän on ollut kehittämässä useissa kehitysyhteistyöhankkeissa Afrikassa ja Balkanilla. Lisäksi hän on toiminut kuusi vuotta Suomen Akatemian kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan jäsenenä. Rehtori Ville Laivamaan johtamissa kouluissa on toteutettu aktiivisesti ProKoulua, kehitetty koulun työrauhaa ja inkluusiota tukevia opetuksellisia ratkaisuja. Ville Laivamaa on toiminut myös kouluttajana.

Ja minä olen Sanna Ra.

Te molemmat toimitte vaativan erityisen tuen VIP-verkostossa. Mihin tämä VIP viittaa ja millaisia tavoitteita toiminnalla on?

Ajatus lienee ollut korostaa sitä, että myös vaativaa tukea tarvitsevat lapset ja nuoret ovat hyvin tärkeitä ja tuo tuen kehittäminen ja organisaation edistäminen on tärkeää. Sen takia tämä Very Important Persons -akronyymi, joskin ehkä vähän leikkisästi voin sanoa, että itse olen kerran tullut ehdottaneeksi, että tämä VIP voisi aivan yksi hyvin tarkoittaa tai olla akronyymi sanoille Vaikuttavat Inklusiiviset Palvelut. Mitä mieltä olet Ville tuosta ehdotuksesta?

No kyllä varmasti ihan samaa mieltä, että tässä ei keskitytä sillä tavalla tiettyjen yksilöiden ympärille, joilla ongelmakäyttäytymistä ja

häiriökäyttäytymistä on, vaan lähdettäisiin sitä laajempaa kontekstia vähän selvittämään, että mitä siellä kouluyhteisössä oikein tapahtuu. Jos me keskitymme vain yksilöiden huomioimiseen ja heidän tukemiseensa, niin silloin me olemme mielestäni siirtämässä voimavaroja vähän väärään suuntaan. Eli hoitamassa oireita ja meidän pitäisi päästä näihin syihin enemmän käsiksi, joita minäkin näen tässä arkityössä. Ja sitten tästä VIP-verkostosta. Tämä on minun mielestäni sellainen monialainen toimielin, jossa on hyödynnetty tieteessä toimijoita ja sitten tässä käytännön elämässä meitä, jotka koitetaan implementoida näitä tieteellisiä saavutuksia sitten käytäntöön vaihtelevalla menestyksellä. Joskus ehkä hieman olemme irrallaankin tiedeyhteisön tuloksista ja siitä tiedosta, mitä sieltä saadaan.

Entä mitä tarkoitetaan, kun puhutaan joustavasti tehostuvan tuen ketjusta?

Näen asian niin, että tärkeää on luoda mahdollisuuksia joustaville palvelujen poluille. Kun ajatellaan lasten ja nuorten tukea, jossa tuki tulee mahdollisimman lähelle lapsia, nuoria ja siellä koulussa, jossa he ovat mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja toisaalta, että se tehostuu joustavasti aina tarpeen mukaan. Eli tässä on kyse koko ketjusta ja polusta. Tämä vaativa tuki on tietysti tuon tukipolun intensiivisin pää, josta työryhmän ja verkoston nimi lähtee, mutta kuitenkin kokonaisajatuksena on selvästi ollut koko ajan saada aikaan loogisesti, joustavasti tehostuvan tuen ketju tai polku. Tämä ajatus on tavallaan, miten minä lähestyn tätä, että tämähän pitää koko ajan sisällään sen minkä Ville oikeastaan tuossa sanoikin. Sen ajatuksen, jonka tutkimuskin on osoittanut hyvin selkeästi, että kaikkein tehokkain interventio on ennaltaehkäisevä tuki, joka tehdään hyvässä koulunpidossa kaikille lapsille kohdistaen. Sitten tietysti on aina se, että vaikka miten hyvin asiat koulussa tehdään, niin se ei kuitenkaan ihan kaikille riitä ja sitä tukea täytyy pystyä tehostamaan. Mutta se olisi hyvä, että se tapahtuisi joustavasti mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja oikealla intensiteetillä. Ja, että tuki ei lopu, vaan sieltä löytyy aina sitten se seuraava vaihe, myös silloinkin, kun tuen tarve on vaativan tuen tarvetta. Kaikki lähtee kuitenkin siitä hyvästä arkisesta koulunpidosta.

Kyllä Hannu hyvin kuvasit tuollaista tavoitetilaa ja allekirjoitan nämä ajatukset, joita meillä on edelleen. Meillä miellytään tällaisiin aika jäykkiin

rakenteisiin. Meillä Suomessa on pitkät perinteetkin, että missä hoidetaan erityisopetus ja mitä on yleisopetus. Ja, että erityisopetusta antaa erityisopettaja ja tukea antaa erityisopettaja ja luokanopettaja on se yleisopetuksen opettaja. Me näemme keinoina ehkä, että tämä lapsi tarvitsee pienryhmän ja tämä ohjaajan ja niin edelleen. Kun me menisimme tavallaan lapsen pään sisälle mahdollisimman hyvin ja tutustuisimme lapsen pulmiin, mutta ei diagnoosi edellä. Minulla on tuosta oikeastaan hurjan hyvä esimerkki. Olen inkluusion vankka puolestapuhuja, mutta toki se vaatii opettajalta paljon ja tuossa yhtenä musiikkituntina opettaja sanoi, että siellä autismikirjolla oleva oppilas huusi, kun muut lauloivat. Hän huusi kaikki laulut. Sanotaan, että ihan normaali keississä, opettaja sanoisi: ”Että nyt mä sanon kuule sulle, että ole hiljaa ja jos et lopeta niin seuraa jotakin”. Niin tämä opettaja meni sinne viereen ja hiljaa kuiskaamalla alkoi laulamaan lapsen korvan lähelle. Ja oppilas alkoi laulaa mukana. Ihan niin kuin muutkin ja minä ajattelin, että tässä oli opettajan ammattitaidonnäyte. Kun me saisimme opettajat tällä lailla kohtaamaan näitä oppilaita ohi diagnoosien. Tämä meni siis niin maaliin kuin ikinä.

Joo, tosi mielenkiintoinen esimerkki. Sn sijaan, että olisi kielletty tai rankaistu tai jotakin muuta, niin annettiin oikeastaan malli sille toivottavalle käyttäytymiselle. No yllättäen se tarttuikin heti ja se on aika hauska esimerkki. Yksi iso asia käyttäytymisessä on, että mitä on kaikille menevä hyvä universaali tuki. Puhutaan universaalista tuesta, kun se ei kohdistu kehenkään, vaan kaikkiin. Kyllähän siinä keskiössä on se, että se käyttäytyminen tulee opetettavaksi asiaksi ja opittavaksi asiaksi. Ja jostain syystä ei ole aina ollut näin, vaan on ajateltu, että käyttäytyminen on jotain sellaista, että oletetaan, että se osataan ilman muuta. Ja jos et osaa, niin sitten seurauksena on erilainen setti rangaistuksia, jonka me kaikki omilta kouluajoiltamme muistamme. Muistan yhteiskoulun, oppikoulun muikkarit, jossa kolmesta tuli jälki-istuntoa ja oli ihan selkeät tällaiset. Mutta ei kukaan kertonut suoraan ja se ei ollut asia, jota olisi käyty läpi siellä koulussa. Ymmärrän Ville, että olet ottanut tämän asian ihan konkreettisesti opeteltavaksi asiaksi kouluissa, joissa olet ollut töissä.

No me olemme pyrkineet siihen. Nämä ovat sellaisia aika hitaasti sisällytettäviä asioita ja liittyvät ihan keskeisesti opettajuuteen. Minun syvä kritiikkini kohdistuu siihen, että me olemme luovuttaneet täällä nämä asiat

erityisopettajille, jotka olisivat kenen tahansa opettajan opittavissa ja joita sitten siellä opettajankoulutuslaitoksessa tulisi mielestäni enemmän edistää. Tässä suhteessa, vaikka meillä on korkea opetuksen laatu Suomessa, niin näissä asioissa opettajat tulevat aika vähillä valmiuksilla opettajankoulutuksesta ja liittyen myöskin ryhmänhallintaan, josta itseasiassa tässäkin esimerkissäni oli kysymys. Koska tällainen käyttäytyminen leviää hyvin pian luokassa, että siellä kaikki möykkäävät ja huutavat.

Tämä on mielenkiintoinen juttu, jota sanoit. Opettajankoulutuksesta tehtiin sellainen selvitys, Närhin Vesan vetämä selvitys. Siinä katsottiin opettajankoulutuksen opetussuunnitelmia, että mitä siellä opetetaan nimenomaan käyttäytymisen ohjaamisesta luokkatilanteessa ja muuten. Ja kyllä havaintona oli, että eipä juuri mitään. Eli se oletus siitä ja vahvistus sille, mitä sanoit. Varmasti yksi syy sille, että asia on vaikea, on se, että sitä ei käsitellä niinkään tuolla opettajankoulutuksessa. Tässä varmasti olisi yksi suunta, johon pitäisi mennä. Otettaisiin selkeämmin tämä käyttäytymisen opettaminen ja ohjaaminen. Se on kasvatusosaamisen keskeinen asia, joka auttaisi paljon koulutoiminnassa ja opettajien työssä.

Eli onko niin, että opettajankoulutus ei vastaa tällä hetkellä joustavan tuen tarpeeseen?

Ehkä tuo on vähän rankasti sanottu, että ei. Ehkä noin en lähtisi sanomaan, mutta tässä sanotaanko tällaisesta näkökulmasta, mitä me tässä toimme esille, että tuen ketju olisi nimenomaan sellainen, joka kulkisi sieltä hyvästä koulunpidosta aina sinne vaativaan tukeen. Loogisesti ja systemaattisesti ne siihen eivät ihan vastaa. Siellä tavallaan, juuri kuten Ville tuossa aikaisemmin totesi, eriytyvät tehtävät liikaa. Kuitenkin tärkeää olisi, että kaikki alkaisi sieltä ihan siitä tavallisesta ympäristöstä ja taitoja opittaisiin siellä, missä niitä tarvitaan. Siellä luokassa. Ehkä tässä suhteessa ei, ei tällä hetkellä täysin vastaa. Toki samaan on heti sanottava, että meillä on monia mielenkiintoisia kehittämishankkeita, joissa kyllä tätä yritetään tehdä ja kehitetään. Mutta jostain syystä perinne on sellainen, että käyttäytyminen ei niinkään ole ollut keskeinen sisältö siellä.

Kyllä, kyllä. Itse ajattelen myös näin, että täältä kentältä olisi helppo osoittaa sormea sinne opettajankoulutuslaitoksiin. Yhtä lailla neljä sormea

voisi osoittaa tänne meidän kouluille. Tavallaan opettajaksi opiskelu, niin kuin mihin tahansa ammattiin, se tapahtuu myös käytännön työelämän kautta. Minä ajattelisin, että yhteisö, miten yhteisö tukee, miten yhteiset kasvatustavoitteet ja käyttäytymisen opettaminen. Miten koulussa uusi tulokas esimerkiksi otetaan mukaan? Mihin hän pystyy tukeutumaan? Siinä orastavassa ja alkavassa opettajuudessa on niin paljon asioita, joihin pitää kiinnittää huomiota, niin siinä helposti hajoaa fokus. Kun työyhteisö tukee ja siellä pyritään toimintakulttuuria kehittämään siihen suuntaan, että se vahvistaa kaikkien opettajien opettajuutta ja kaikkien aikuisten aikuisen mallia. Tässä kohtaa en voi olla mainitsematta ProKoulua, jossa tutkimus ja käytäntö kohtaavat hyvin. Tämä on nähtävillä. Opettajat, monet sanovat, että tämä on se, mitä he ovat toivoneet. He ovat herneitä keränneet purkkiin luokassa ja asettaneet kasvatustavoitteita siellä, mutta naapurinluokassa toimitaan toisella tavalla ja puhumattakaan siellä toisessa päässä koulua. Vaan, jos puhutaan tästä tieteen ja kentän ja etenkin tästä praktisesta puolesta, mitä täällä kentällä tehdään. Vaikka olisi kuinka kova vaikuttavuusnäyttö jollakin tieteellisellä tutkimuksella, niin sen kuitenkin käytäntö täällä sitten näyttää. Tietenkin sitoutuminen vaikuttaa siihen, että miten se toteutuu. Vastaavatko tutkimustulokset sitten todellisia kenttätestejä. Mutta ProKoulu on ihan selkeästi sellainen. Kun siihen on sitouduttu, se on osattu tehdä yksinkertaiseksi ja käytännönläheiseksi, mutta niin vaikeaksi toteuttaa, koska se vaatii sitoutumista ja johtamista. Vai mitä Hannu olet mieltä?

Kyllä, tuossa se oleellinen kysymys on, että kun puhutaan lasten kasvatuksesta, on tärkeää, että kasvatusyhteisö, tässä tapauksessa koulu, vetäisi yksi köyttä. Opetus- ja ohjaustilanteissa, käytävissä, pihaleikeissä tai ihan missä vaan. Suhtautuminen tai puuttuminen ei-toivottuun käyttäytymiseen olisi johdonmukaista ja yhteisesti sovittua. Se on tärkeätä sen takia, että se palaute, minkä lapset saa, ohjaa heitä samaan suuntaan ja systemaattisella tavalla. Ainahan on niin, että valtaosa lapsista hahmottaa sosiaaliset tilanteet hirveän hyvin ilman, että he heitä ohjataan yhtään mitenkään. Mutta on aina osa lapsista, jotka eivät ja heille on hirveän vaikea sellainen tilanne, jossa aikuisilta tuleva palaute on hyvinkin erilaista. Tästä on monia räikeitä esimerkkejä helposti kuultu, mutta en niitä nyt käy kertomaan. Kuitenkin siis lapsen kannalta on mysteeri, jos yksi

aikuinen ohjaa yhteen suuntaan ja toinen toiseen. Sanotaan vaikka, että yksi sallii selvästikin ei-toivotun käyttäytymisen, toinen ei. Silloin lapsi on ristipaineessa ja on vaikeaa tietää, mitä tehdä. Eli hyvin tärkeätä on, että kaikki sitoutuvat yleisiin, yhteisiin pelisääntöihin ja tavoitteisiin ja, että kasvatustavoitteista ollaan yksimielisiä. Mahdollisesti vielä otettaisiin vanhemmat siihen mukaan, se olisi kauhean tärkeää. Tulisi mieleen kysyä, kun me aina mietimme tuolla tutkijatiimissä, että minkälainen opettajuuden malli meillä on. Onko se kuitenkin vielä sellaista yksintekemistä, jota sen historiallisesti on ollut. Miten se kokeneen rehtorin näkökulmasta sinulle näkyy?

Tuo on oleellinen kysymys ja hyvä. Jos haluaa hälisevän opettajanhuoneen hiljaiseksi, niin puhuu yhteisopettajuudesta. Yksin tekeminen on ihan varmasti sellainen, joka liittyy tähän paljon puhuttuun opettajan autonomiantarpeeseen. Mutta sitten samaan aikaan opettajat valittavat, että he ovat yksin. Mitä se kaikkea tarkoittakaan? Sillä voidaan viitata siihen, että koulusta puuttuvat yhteiset linjat, kasvatuslinjat ja -käytänteet. Se voi tarkoittaa sitä. Mutta myöskin ajattelen, että tavallaan koulu jatkaa siitä, mihin opettajakoulutus päättää. Eli sen jälkeen meillä pitäisi olla valmentava ote ja valmennettavan asenne myöskin. Tämä vaatisi, että rehtori itse yrittäisi olla jyvällä, mitä tuolla kasvatuksen ja opetuksen maailmassa tapahtuu. Olisi itse oppija myöskin, että se kuuluisi hänen johtamiseensa. Olisi tällainen mahdollistamisen mindset ja kouluyhteisössä olisi vähän tällaista oppipoikamallia tai mestarimallia. En tiedä, onko se kisällimalli varsinaisesti hyvä, mutta hirveän vaikea on ohjata sellaista opettajaa, joka haluaa olla oma voimainen ja itsekseen selvitä. Ja sitten kuitenkin huomaa, että sellainen perussetti on vielä vähän hukassa.

Hannu aloitti tuosta joustavasti tehostuvasta tuesta. Se on vähän sellainen pieni vastaheitto tälle joustamattomalle kolmiportaisen tuelle, tai joksi se on muodostunut. Siinä on paljon hallintoa ja kirjaamista. Kirjoitetaan ihan kirjaamisen vuoksi asioita, ne eivät ole välttämättä konkreettisia ja sitten jumiudutaan helposti tuen eri asteille. Lisäksi on jäänyt pois yleisen tuen korostaminen, joka koskee ihan kaikkia. Puhuin näistä yhteisistä käyttäytymisenodotuksista ja linjoista, kannustavasta vuorovaikutuksesta ja niin edelleen, positiivisen palautteen kohdennetusta antamisesta, ei-

toivottuun käyttäytymiseen puuttumisesta. Mutta siellä luokkatasolla, mikä usein opettajilta puuttuu. Ehkäpä opettajankoulutuksen aikana ei ole muodostunut toimintatapoja, mitkä on jostakin syystä ajateltu olevan erityisopettajien asioita. Esimerkiksi struktuuri eli rakenne, kerrotaan tunnin kulku ja tavoitteet. Toimitaan tiettyjen turvallisuutta tuovien rutiinien kautta. Ja se ei poissulje tietenkään sitä, että oppimistilanne voi olla hyvinkin luova ja intensiivinen, mutta tietyt asiat ovat ennustettavia, jolloin ne tukevat myöskin oppilasta, joka olisi altis ongelmakäyttäytymiselle ja häiriökäyttäytymiselle. On jännä, miten aikuiset tykkäävät koulussa itse, että tietää asiat ennakolta. Esimerkiksi, jos heille kerrottaisiin, että ei tiedetäkään, pidetäänkö kokousta tunnin päästä vai peruutetaanko vai pidetäänkö tupla-aika tai jotain vastaavaa. Hehän hermostuvat heti. Mutta silti meidän on vaikea ymmärtää, että lapset ovat vielä paljon herkempiä. Varsinkin sellaiset lapset, joilla on sitten monenlaisia alttiuksia, häiriöitä.

Tuo on mielenkiintoista, mitä kerroit. On oikeastaan pakko sanoa tähän, että hyvin samanlainen kuva tuolla meillä tutkijoilla on, kun mietitään opettajankoulutuksen kehittämistä. Hyvin samanlaisia ajatuksia on syntynyt. Jostain syystä malli opettajan työlle on enemmän sellaista oppituntikeskeistä, eikä kasvatustehtävä tule mieleen ja jaetaan henkilökohtaisia ratkaisuja ja niin pois päin. Mutta yksi asia tutkimuksesta tiedetään ja VIP-verkostossa tehdyssä kyselyssä havaittiin, että haaste näissä käyttäytymisen asioissa on se, että paljon on tietoa ja paljon on malleja ja paljon on jopa hyviä menetelmiä olemassa suomalaisissa kouluissa tai kasvatusmaailmassa laajemmin ajatellen, mutta kokemus niistä on se, että sitten jäädään tekemisen kanssa yksin. Eli sellainen kollektiivinen tuki ei kentällä toimi. Tuo, mitä sanoit yhteisen näkökulman löytämisestä, jossa johtajuus varmasti juurikin on keskeisellä sijalla. Se olisi varmasti yksi suunta lähteä tätä asiaa kehittämään. Toinen piirre, mikä on ongelma, on se, että toimintamallien toteutuksessa ei noudateta ohjeita tarkasti. Tästä meillä on varhaiskasvatuksen puolelta kyselytutkimukseen perustuva havaintokin, että hyviä malleja on, mutta niitä ei käytetä systemaattisesti, vaan vähän valikoiden otetaan käyttöön. Yksi syy siihen varmasti on, ettei toteuttamiseen ole riittävää tukea.

Kyllä, koulumaailmassa on totuttu siihen, että on hankkeita ja projekteja, jotka sitten jätetään taakse. Jotakin saattaa jäädä käteen ja jotakin onkin

hyvä unohtaa suorastaan ja jättää taakse. Mutta, kun mennään tällaisiin perustavaalaatua olevia asioihin. Kuinka koulussa arvopohjaisesti lähdettäisiin miettimään käyttäytymisodotuksia. Selkeitä, lapselle ymmärrettäviä ja joista annettaisiin systemaattisesti positiivista palautetta. Sitä pyrittäisiin ahkerasti havaitsemaan, jolloin vahvistettaisiin toivottua käyttäytymistä. Se vaatii koko opetushenkilöstöltä sitoutumista ja johdon puolelta muistuttamista ja ylläpitoa. Se on yksi asia, miksi hyvä menetelmä, josta on vahva tutkimusnäyttö, ei lähde välttämättä elämään arjessa. Koska myöskin on enemmän tällaisia yhden opettajan juttuja tai muutama opettajan juttuja. Aika vähän meillä on sellaisia, joissa vaaditaan suurinta osaa kouluyhteisöä sitoutumaan. Se on johtamisen kannalta oikeastaan aika valtava työ ja vaatii päämäärätietoisuutta. Pitää pystyä perustelemaan, koska opettajat ovat kriittisiä ja fiksuja ja ohjaajat myös. He eivät niele ihan kaikkea. Esimerkiksi ProKoulusta sanoisin, että aluksi puolet sitä yleensä vastustaa ainakin passiivisesti. Mutta on mielenkiintoista, että edellisessä koulussa kukaan ei halunnut luopua siitä, kun oli pari vuotta kulunut. Vaikka alussa kun lähdettiin miettimään kasvatustavoitteita, porukka häipyi yksi kerrallaan pikkuhiljaa pois. Että ei oikein napannut. Opettajat lähtevät mukaan ja sitoutuvat, kun näkevät jonkun asian merkityksellisenä.

Yksi syy varmasti, miksi tehokkaaksi havaitutkaan tukimenetelmät eivät lähde elämään, on siinä, että menetelmät ovat tosiasiallisesti liian raskaita. Kun kehitetään mitä tahansa tukimenetelmiä, pitäisi miettiä, että mahdollisimman vähillä toimenpiteillä olisi mahdollisimman suuret vaikutukset. Lisäksi aina on tärkeä miettiä, että istuuko menetelmä suomalaiseen kouluun tai suomalaiseen varhaiskasvatukseen sellaisena kuin se on. Täytyy lähteä siitä, että se on hyväksyttävä ja käytettävä nimenomaan toteuttajien mielestä ja se on yksi iso haaste tieteelliselle yhteisölle. Kun pyritään kehittämään näitä tukimenettelyjä, tehdään töitä koulujen kanssa ja otetaan rehellistä kritiikkiä vastaan siitä, mikä toimii ja mikä ei sekä etsitään ratkaisuja, jotka käytännössä on mahdollista toteuttaa.

Meille tarjotaan hyvin monenlaisia juttuja kouluihin. Itse ajattelen, että yksinkertainen on kaunista. Nimittäin se lähtee värähtelemään moneen muuhunkin asiaan, kun sitoudutaan johonkin asiaan ja keskitytään

kunnolla, vaikka tähän ProKouluun. Se alkaa näkyä monella tavalla. Entisen kokemuksen pohjalta esimerkiksi kurinpitorangaistukset vähenivät muutamassa vuodessa hyvin, hyvin vähiin ja tuli lämpöä aikuisten ja lasten ja nuorten välillä lisää, koska kohtaaminen ja kohtaamisten määrä lisääntyy ihan valtavasti.

Palataan vielä tutkittuun tietoon eli vaikuttavia tuen muotoja on toki tutkittu, mutta minkä takia tutkimus ja käytäntö eivät aina kohtaa?

Sitä voidaan katsoa sekä tieteen, opettajankoulutukseen että koulun näkökulmasta. Voisin kahdesta ensimmäisestä sanoa jotakin yliopistojen toiminnan näkökulmasta. Ensinnäkin se, joka on ehkä tullut jo esille on, että opettajankoulutuksessa ei käyttäytymisen ohjaamiseen tieteelle anneta juurikaan sijaa. Se on selvityksessä todettu. Toinen asia, jonka tässä haluaisin nostaa esille, on, että historiallisesti meillä on tehty hyvin vähän interventiotutkimusta, siis sellaista tutkimusta, jonka tavoitteena on vankan teorian pohjalta kehittää tapoja tukea lapsia ja nuoria ja opettajia ja johtajia koulussa ja varhaiskasvatuksessa sekä arvioida samalla kriittisesti tuen vaikuttavuutta. Kaikki tämä on interventiotutkimuksia tehtäviä. Itse ajattelen nimittäin niin, että interventiotutkimus on parhaimmillaan teoriaan ja näyttöön perustuvien menetelmien kehittämistä suomalaisen koulun arjessa, jossa se kehittyy sitten siellä toimiviksi toimintatavoiksi. Monesti ajatellaan kokeellisesta tutkimuksesta, että se on jotain laboratoriossa tehtävää, etäistä. Minä koen asian aivan päinvastoin. Interventiotutkimuksessa meidän tutkijamme tuovat tutkimuksen ihan iholle, koulun yhteyteen ja keskustelevat niistä asioista, mitkä menetelmät tai mitkä lähestymistavat koulussa toimivat ja mitkä eivät. Tätä tarvitaan lisää. Joskin silloin täytyy muistaa, että kun kehitetään johonkin tiettyyn tilanteeseen tai yhteisöön, niin kuin kouluun jotakin, niin sen täytyy olla sellainen, joka on mahdollista toteuttaa ilman suuria ulkoisia resursseja tai tukihenkilökuntaa pysyvästi. Sellaiset eivät ole kestäviä ratkaisuja. Monia ulkomailtakin tuotuja toimivilta vaikuttavia interventioita haittaa se, että ne ovat aivan liian raskaita eivätkä sitten toteudu.

Olen iloinen, että Hannu nostit nimenomaan tuon asian jo aikaisemmassa puheenvuorossa, että jotkut menetelmät, vaikka niistä olisi ihan vahva tutkimusnäyttö, voivat olla liian raskaita, joilla yritetään laittaa paljon

asioita kuntoon. Ne vievät myöskin resurssia, vaativat henkilöiden palkkaamista ja sitovat ihmisiä. Kun menetelmät istuvat koulun arkeen vaatimatta isoja aineellisia panostuksia, on niiden jatkumo eri tavalla turvattu. Meillä on lukematon määrä hyödyllisiä ja hyviä hankkeita, jotka ovat katkenneet, kun Opetusministeriön hankerahoitus on päättynyt. Tässä kohtaa nostan tämän meidän yhteisen lempilapsemme, ProKoulun. Kun henkilöstö on koulutettu, siitä tulee tietyllä tavalla itsekantava. Vastuu on jatkossa itsellä. Tietysti yhteydenpito verkostoon ja tiedemaailman jatkuu, mutta että se ei vaadi kohtuuttomia panostuksia myöskään koulutuksen järjestäjältä.

Minkälaisia valtakunnallisia eroja tehostuvan tuen toteutumisessa on?

Kollegoiden kautta saadun tiedon ja kouluttajana rehtoreiden ja opettajakuntien kanssa puhumani tukee otantaa, joka saatiin, kun tehtiin Vipu-työryhmälle kysely käyttäytymisen ohjaamisesta. Kun kysyttiin, onko kouluilla menetelmiä, niin edelleen vastauksista näkyi epäyhtenäisyys. Aika monessa koulussa tuntuu olevan reaktiivista toimintaa, energia menee tulipalojen sammuttamiseen. Monesti tuntuu siltä, että nämä ovat vähän uusia asioita, rehtoreille varsinkin. Yksittäiset opettajat yleensä suhtautuivat hyvin myötämielisesti ja jotkut rehtorit, mutta monelle rehtorille nämä ovat aika uusia juttuja. Ja kun ajattelee, että rehtori on hyvinvoinnin johtaja koulussa.

Ajattelin katsoa tätä vähän laajemmalti koko koulutusjärjestelmä tasolta, niin se on väärin. Koulu on ääriesimerkki koulutuspolitiikan toteutuksen desentralisoinnista eli vastuu ja valta on paikallistasolla. Päätäntävalta on paikallistasolla monissa keskeisissä asioissa, muun muassa siinä, miten toteutetaan nyt tai kolmen vuoden päästä tukea ja tuota. Sehän on toisaalta yhtä aikaa meidän systeemimme ehdoton vahvuus. Vahva omistajuus kouluun paikallistasolla ja koulua tehdään motivoituneesti ja innostuneesti, eikä minkään ulkopuolisen tarkastajan mieliksi niin kuin joissakin maissa valitettavasti on. Sitä kautta se on yksi selitys sille, että miksi meidän koulutusjärjestelmämme toimii hyvin. Haaste saattaakin olla siinä, kuinka paikallinen päättäminen tuottaa erilaisia tulkintoja siitä, miten tuen portaita sitten käytetään. Osin on näkyvissä tällä hetkellä se, että eroja tuottaa myös henkilöstön saatavuus. Erityisesti ajatellen näitä

oppilashuollon tukipalveluja, aivan polttava ongelma tällä hetkellä vaikkapa täällä Itä-Suomessa tuntuu olevan, että joko niitä henkilöitä, kuraattoreja ja koulupsykologeja ei saada tarpeeksi tai sitten he ovat niin vaihtuvia syystä tai toisesta. Tämä liittyy varmasti näihin alueen ratkaisuihin ja tähän tilanteeseen. Mutta se on polttava ongelma, joka tuottaa sitten eroja kokonaisen joustavan lapsen ympärille rakentuvan tuen rakentamisessa koulussa.

Kyllä juuri näin. Vaikka me emme ole paljoa inkluusiosta puhuneetkaan, mutta sen tavoitehan on tämän tyyppinen toiminta, josta olemme puhuneet, jossa koko koulu tukee kaikkia aikuisia ja tietenkin lapsia. Se mahdollistaa myös sen, että meillä tarve lähettää lapsia toiseen kouluun toiselle puolelle kaupunkia varmasti vähenee ja poistuu. Tulee se näkökulma, että tuki voidaan rakentaa lapsen ympärille, että kyllä me osataan. Kyllä me täälläkin osataan! Erityisopettajat sanovat aina, että eivät he ole sen ihmeellisempiä kuin muutkaan, kyllä nämä asiat ovat luokanopettajien ja aineenopettajien opittavissa. Tämä on myöskin paikallinen, suomalainen ilmiö, että meillä on erilaisia erikoistoimijoita paljon koulussa, vaikka lapset ovat kuitenkin samoja.

Siinä on ehkä juuri työnkuvat. Esimerkiksi konsultatiivista toimintamallia erityisopettajilla on vähän, vaikka siitä on pitkään puhuttu. Se on kuitenkin vähän uusi asia ja se oletus varmasti monesti on juuri niin kuin sinä sanot. Näin se minullekin on välittynyt. Sen sijaan, että voitaisiin ajatella, että hän on ammattilainen, joka tietää joistakin asioista enemmän ja voi olla opettajan kanssa miettimässä lähtien siitä oletuksesta, että opettaja tuntee lapset. Luokassa voi olla toisena aikuisena katsomassa, että hei, mitenkäs esimerkiksi sitä, kun mainitsit aikaisemmin sitä rakennetta, sitä tarvitsevien lasten ympärille me voisimme sinne luokkaan tehdä niin, että se tukisi joustavaa toimintaa. Lisäksi se on työmallienkin etsintää. Meillä on sellainen havainto, kun olemme opettajille tehneet koulutuksia, niin monesti se tuki, mikä tarvitaan ei välttämättä ole edes isoa, vaan ihan sellainen pieni tuuppaus siihen suuntaan, että kerrotaan mitkä lähestymistavat toimivat esimerkiksi työrauhan ylläpidossa. Kun sitä opettaja lähteä systemaattisesti tekemään, niin yllättävästi asioita paranee. Oikeastaan, miten rakentuu täällä lasten oppimisen ja koulunkäynnin tuki koulussa kaiken kaikkiaan. Mikä rooli on

erityisopettajalla, luokanopettajalla, aineenopettajalla ja mikä rooli sitten on opiskeluhuoltopalveluiden henkilökunnalla. Tämän paketin kokoaminen saattaisi olla sellaista, jota VIP-verkosto voisi vahvasti miettiä. Miten tämä parhaiten tukisi sieltä alhaalta alkavaa ja sitten joustavasti tehostavaa tukea.

Meillä on ollut käytössä toimintatapa, jossa on opettaja, joka kulkee rinnalla ja keskustelee juuri kuten Hannu äsken kuvasi. Opettaja kuitenkin on sen oppilaan kanssa pääsääntöisesti luokassa ja erityisopettaja jakaa sitä resurssia laajemmin. Jos me haluamme, että lapsi toimii toisella tavalla tai toivotusti, niin meidän pitää muuttaa jotakin siinä omassa toiminnassa. Se on sellainen hyvä läksy. Minun mielilauseeni on se, että jokainen tekee sen hetkisen parhaansa. Silloin kun lapsi käyttäytyy ongelmallisesti, niin todennäköisesti hänellä surisee päässä aika lailla ampiaispesä tai on jotakin sellaisia ulkoisiakin syitä, jotka aiheuttavat sen käyttäytymisen. Meidän ei tarvitse siitä ottaa itsellemme.

Kiitos paljon keskustelusta Hannu ja Ville.